

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт за държавата и правото

Георги Георгиев Стоев

ВЛИЯНИЕТО НА „ЗЕЛЕНИЯ ПАКТ“ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ОБЛАСТТА НА ЕНЕРГЕТИКАТА ВЪРХУ НАЦИОНАЛНОТО ЕКОЛОГИЧНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

АВТОРЕФЕРАТ
на дисертационен труд
за присъждане на образователна и
научна степен „доктор“

Докторска програма
Международно право и международни отношения
Научна област 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.6. Право

Научен ръководител
доц. д-р Тодор Кобуров

София, 2026 г.

Докторантът е зачислен в редовна докторантура по докторска програма „*Международно право и международни отношения*" от научна област 3. Социални, стопански и правни науки, проф. направление, шифър 3.6. Право, съгласно заповед № РД-09-18 от 29.01.2021 г. на директора на ИДП при БАН.

Темата на дисертационния труд е „*Влиянието на „Зеления пакт“ на Европейския съюз в областта на енергетиката върху националното екологично законодателство*", с научен ръководител доц. д-р Тодор Кобуров.

Със заповед № РД-09-13 от 29.01.2025 г. на директора на ИДП при БАН докторантът е отчислен с право на защита, считано от 01.02.2024 г. Трудът е обсъден и насочен за публична защита на заседание на секция „Международноправни науки" в ИДП при БАН на 18.12.2025 г.

На основание заповед № РД-09-17 от 30.01.2026 г. на директора на ИДП при БАН е утвърден състав на научното жури и е определена дата за провеждане на открито заседание за защита на дисертационния труд.

Вътрешни членове на научното жури:

проф. д-р Ирена Илиева, ИДП при БАН

доц. д-р Тони Димов, ИДП при БАН

Резервен член: доц. д-р Ана Джумалиева, ИДП при БАН

Външни членове на научното жури:

проф. д.ю.н. Георги Пенчев от ПУ „Паисий Хилендарски“

проф. д.ю.н. Надя Бояджиева от Институт за балканистика с Център по тракология - БАН

проф. д.ю.н. Габриела Белова-Ганева от ЮЗУ „Неофит Рилски“

Резервен член: доц. д-р Гергана Гозанска от ПУ „Паисий Хилендарски“

*На дата **02.04.2026** г. ще бъде проведено открито заседание на научното жури за защита на дисертационния труд в заседателната зала на ИДП на адрес: гр. София, ул. „Сердика“ № 4.*

Дисертационният труд и материалите по защитата са на разположение в ИДП при БАН на адрес: гр. София, ул. „Сердика” № 4 и на интернет страницата на ИДП: www.ipn-bg.org

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД 5
1. Актуалност на темата 5
2. Обект и предмет на изследване, научно-изследователска хипотеза 9
3. Цели и задачи на дисертационния труд 12
4. Ограничения в предметния обхват на изследването 14
5. Методи на изследването 16
6. Обем и структура на изложението на труда 17
II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД 18
1. Въведение 18
2. ГЛАВА I. Зараждане на екологичните политики на Европейския съюз. Отражение върху формирането на националните политики на държавите членки в областта на енергетиката и климата 20
3. ГЛАВА II. Влияние на правото на Европейския съюз за развитието на националното екологично и енергийно законодателство 23
4. ГЛАВА III. Специфични аспекти на влиянието на „Зеления пакт“ на Европейския съюз в областта на енергетиката върху националната екологична политика и правна уредба 24
5. Заключение 26
6. Бележки de lege ferenda 28
III. НАУЧНИ И ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ 29
IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА 35

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата

Борбата с изменението на климата и използването на възобновяеми енергийни източници от години са интегрирани в различни политики и законодателството на ЕС. През м. декември 2019 г., точно десет години след влизането в сила на Лисабонския договор, Европейската комисия (ЕК) обяви всеобхватна икономическа стратегия с траен екологичен и социален отпечатък върху развитието на Европейския континент до 2050 г. Посредством „Зеления пакт“, ЕС си поставя за цел постигане, до тази дата, на неутралност по отношение на климата на Европейския континент. В най-общ смисъл това означава нулеви емисии на вредни парникови газове в атмосферата и декарбонизация на цели сектори.

Поради въглеродния отпечатък, който оставя, енергетиката е важен и основен компонент от „Зеления пакт“ на ЕС, както от гледна точка на борбата срещу климатичните промени и защитата на околната среда, така и по отношение на въпросите, свързани със сигурността. Тези въпроси не се отнасят само до така наречената енергийна сигурност, но и до националната сигурност на държавите и техните енергийни интереси.

Разглежданата тема за влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката е актуална за България, поради набиращия значение дебат, заедно с нарастващите съответни вътрешни стълкновения, по отношение на бъдещето на въглищните централи в България и по отношение на ролята на ядрената енергетика, както за националния енергиен микс, така и от гледна точка на енергийната сигурност – все въпроси, които не са намерили своето разрешение и обществено-политически консенсус, въпреки проведения национален референдум през 2013 г. с въпрос „*Да се развива ли ядрената енергетика в Република България чрез изграждането на нова ядрена*

електроцентрала?" и чиито резултат не доведе до реализиране на нова ядрена мощност. А както от прочита на Интегрирания национален план за енергетика и климата (ИНПЕК), изготвен в изпълнение на задълженията на Република България по Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на Енергийния съюз и на действията в областта на климата, така и от Стратегията за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г., с хоризонт до 2050 г., е видно, че именно въглищата и ядрената енергетика са сред основните енергийни ресурси на страната.

Макар основната тема в дисертацията да е свързана с разглеждането как „Зеленият пакт“ на ЕС в областта на енергетиката се отразява върху националното екологично законодателство, не може да бъде подминат и въпросът за цялостното негово влияние върху националната енергийна политика и в някои ключови сфери, които са изследвани в дисертацията. Това поражда необходимостта от съответен интердисциплинарен прочит, поради взаимозависимостта между голяма част от заложените цели и направления на „Зеления пакт“ на ЕС.

В течение на разработването на настоящия дисертационен труд, настъпиха две сериозни международни сътресения, едното с глобален и здравен характер – зародилата се в началото на 2020 г. световна пандемия от болестта COVID-19, а другото на регионално равнище с военен характер, но с широк международен обсег на последствията и косвеното въвличане на голям брой държави, включително и на самия ЕС като наднационална структура, в приемането на определен тип мерки, в отговор на настъпилите събития, а именно – военният конфликт в Украйна, пламнал с нахлуването на Руската федерация на украинска територия през м. февруари 2022 г. Самият конфликт тлее още от 2014 г., вследствие на анексирането на полуостров Крим от страна на Руската федерация, като има и своята допълнителна и комплексна предистория, която не е предмет на разглеждане в настоящия текст, тъй като излиза отвъд неговите рамки. При

все това, следва да се отбележи, че темата за енергетиката винаги е била водеща в отношенията между ЕС и Русия, предимно по отношение на доставките на природен газ за Европа, голяма част от който транзитира именно през Украйна. Поради енергийната зависимост на част от държавите членки на ЕС от руския газ, тепърва ще се оценяват последствията от този конфликт върху приложението на „Зеления пакт“ на ЕС и върху енергийната политика на Европа въобще.

И двете споменати международни сътресения се отразиха пълномащабно на приложението на стратегията „Зелен пакт“ на ЕС не само в областта на енергетиката, но и като цяло. Повлияха и на приемането на съответното вторично законодателство на ЕС, което беше замислено предимно в посока *„превръщането на ЕС в справедливо и благоденстващо общество, с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, в която през 2050 г. няма да има нетни емисии на парникови газове и икономическият растеж не зависи от използването на ресурси“*. По обективни причини, успоредно с тези първоначално предвидени действия и усилия, по отношение на заявената трансформация на европейската икономика и на нейното общество, *„така че да поеме по пътя на устойчивото развитие“*, фокусът на ЕС беше изместен от строго екологичното му и икономическо предназначение, към справяне с предизвикателства, които не са били предвидени към момента на изработване на стратегията „Зелен пакт“ на ЕС.

В тази връзка, „Зеленият пакт“ на ЕС не само предшества гореспоменатите събития хронологично, но на пръв поглед, при неговия прочит, отсъстват анти-кризисни или други защитни механизми, които да позволят преначертаването му или преразглеждането му, в случай на настъпили кризисни събития или друг вид сътресения, които да затруднят практическото му внедряване. Едно негово цялостно преразглеждане би наложило допълнителни усилия и взаимодействия между ЕС, неговите

институции и държавите членки, вместо изначално да бъдат предвидени гъвкави механизми, които да позволят поддържането на екологичния курс, чрез алтернативни и целесъобразни средства, от социално-икономически, енергиен и екологичен характер.

В този смисъл, почти автоматично изниква въпросът дали „Зеленият пакт“ на ЕС е бил удачно подготвен и дали е пригоден да отговори на действащата геополитическа реалност, та дори и в структурен и дългосрочен план дали е готов да отговори на подобни форсмажорни обстоятелства, които имат преки последствия и върху икономиката, индустрията, самите икономически предприятия и дори върху благосъстоянието на гражданите на ЕС.

Глобалният характер на здравната криза COVID-19, зародила се в началото на 2020 г. и за чието разрешаване бяха ангажирани здравни специалисти от цял свят, мобилизира по-голямата част от международната общност в прилагането на съвместни действия и намиране на общи решения. Световната здравна организация (СЗО) бе един от най-внимателно следените международни органи и издадените от него препоръки служеха за ориентир при всяко последващо развитие на пандемията. На ниво ЕС, държавите членки също изиграха роля за консолидиране на общите им усилия за справяне с нея, чрез съвместните им действия в рамките на европейските институции. В този период усилията на всички органи – международни, регионални и национални – бяха впрегнати в справяне със здравната криза, което представляваше отклонение от строго екологичния курс на Европа. Последващото приемане на План за възстановяване и устойчивост за всяка една държава членка на ЕС, в рамките на Механизма за възстановяване и устойчивост на ЕС, целящ да отговори на последствията от здравната криза и извличане на съответните поуки, потвърди, че безпрепятственият път към неутралност по отношение на климата до 2050

г. зависи от предвиждането и на превантивни действия на Съюза и на неговите държави членки.

С оглед на представения дотук контекст, темата за влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката върху националното екологично законодателство е несъмнено актуална, както за самия Съюз, така и за България. Тя е преди всичко динамична, поради променливата геополитическа и стратегическа среда, в отговор на контрастиращи с екологичния път на Европа събития и предизвикателства, налагащи вземането на политически решения на различни равнища, чрез адаптирането на съществуващите политики, в т.ч. на политиката за „Зеления пакт“ на ЕС. Именно тези решения се отразяват и на провеждането на националната енергийна политика и на приемането на национално екологично законодателство.

2. Обект и предмет на изследване, научно-изследователска хипотеза

Обект на изследване в дисертацията е правното регулиране на взаимоотношенията между правото на ЕС и националното право в сферата на енергетийната и екологична политика, съобразно обявения от Европейската комисия в края на 2019 г. „Зелен пакт“ на ЕС.

Предмет на изследване в дисертационния труд са стратегическите и правни последствия за държавите членки, в частност за България като пълноправен член на ЕС, от обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС, в качеството му на икономическа стратегия и екологична политика на Съюза, с фокус върху областта на енергетиката, но и върху тясно взаимосвързаните с енергетиката области околна среда и климат, както последващият текст обосновава. Влиянието на стратегическите документи и вторичното законодателство на ЕС, произтичащи от „Зеления пакт“ на ЕС, върху развитието и прилагането на националното екологично и енергийно

законодателство на Република България също е предмет на изследване в труда.

С оглед на обстоятелството, че в областта на енергетиката „Зеленият пакт“ на ЕС насърчава увеличаването на дела на енергията от възобновяеми енергийни източници, в отговор на по-общата негова цел за *„снабдяване с чиста, достъпна и сигурна енергия“*, подпомагаща декарбонизацията на европейската икономика, в сърцевината на изследвания проблем стоят взаимоотношенията между правото на ЕС и националното право, както и взаимоотношенията между принципите на екологичното право на ЕС и принципите на националното екологично законодателство.

Взаимодействията между правото на ЕС и националното право в областта на зелената енергетика и на енергетиката въобще се крепят на сложните взаимовръзки при упражняване на съответната компетентност, в рамките на функционирането на Съюза, от страна на самия ЕС, от една страна и от неговите държави членки, от друга страна. Част от тези взаимовръзки са предмет на изследване в общо-теоретичната глава втора на настоящия труд, а други са изследвани в глава трета като специфични аспекти на влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката върху националната екологична политика и правна уредба. Необходимостта от разглеждане на тези специфични въпроси е обусловена от обявените ключови компоненти на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката, сред които следва да бъдат откроени:

1. *приоритизиране на ролята на енергията от възобновяеми енергийни източници;*
2. *извеждане от експлоатация на въглищата;*
3. *декарбонизация на газовия сектор;*
4. *приоритизиране на енергийната ефективност;*
5. *сигурност и достъпност на енергийните доставки;*

6. *интегриран, взаимосвързан и цифровизиран европейски енергиен пазар, чрез иновативни технологии и инфраструктура;*
7. *изменение на съответното законодателство в областта на енергетиката;*
8. *увеличаване на производството на вятърна енергия от разположени в морето инсталации;*
9. *борба срещу енергийната бедност и намаляване тежестта върху домакинствата, чрез гарантиране на минимален жизнен стандарт, посредством схеми за финансиране на домакинства, с цел обновяване на домовете им, намаляване сметките за енергия и подпомагане на околната среда.*

„Зеленият пакт“ на ЕС представлява екологичен път, който ЕС е предприел и си поставя за цел да следва, чрез дълбока обществена и икономическа трансформация. Той има на първо време политическо влияние и поражда последващи задължения в рамките на националното екологично законодателство в областта на енергетиката (с приемането на съответните регламенти и директиви на Съюза), но и в съседни на нея области и сфери на дейност.

Изхождайки от членството на България в ЕС и от съответстващите на това членство права и задължения, в дисертацията се застъпва тезата, че ***както екологичните политики на ЕС, така и самото право на ЕС е с основополагащо значение при формирането на националното екологично законодателство и че без тях то не би могло да бъде развито до необходимата степен, отговаряща на европейските всеобхватни цели, които от своя страна съответстват на глобалните предизвикателства и на международноправните договорености.***

В същото време, обаче, в дисертацията се застъпва и тезата, че ***членството на България в ЕС не поставя нормотворчеството на национално равнище, зависимо единствено от решенията на***

европейските институции, тъй като, както Договорът за Европейския съюз (ДЕС), така и Договорът за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС) предоставят достатъчно лостове за следване на самостоятелен екологичен път и самостоятелна енергийна политика. Те зависят единствено от консенсусната и целенасочена държавна политика в областта на устойчивата енергетика, в съответствие с националния и обществен интерес – без това да е в противоречие с целите на ЕС в областта на климата, а напротив да бъде и в тяхна услуга.

„Зеленият пакт“ на ЕС следва да бъде приложен разумно и балансирано, използвайки най-новите постижения в технологиите. Енергетиката е споделена компетентност между ЕС и държавите членки и следователно, от воденето на държавната политика в областта на енергетиката и опазването на околната среда зависи едновременното постигане на климатичните цели на Европа и защита на националния интерес в областта на енергетиката, който преди да бъде национален е преди всичко обществен.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

С оглед доказване на застъпената теза и аргументирането на изложението в дисертационния труд могат да бъдат откроени следните негови *цели и задачи*:

- *На първо място*, трудът има за цел да очертае разликите между отделните видове политики на ЕС с екологична насоченост, чрез прецизиране на понятийния им апарат. Основна задача за постигане на тази цел е и предварителното разглеждане на историческите и най-вече на международноправните предпоставки, довели до обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС,

който представлява именно такава нарочна екологична политика, както и по-подробното изследване на неговата правна природа.

- *На второ място*, в дисертацията е изследвана съществуващата правна рамка на ЕС, която отразява политиките за климат и за възобновяема енергия на ЕС, от времето предхождащо „Зеления пакт“ на ЕС, като например приемането на регламента за Енергийния съюз.

- *На трето място*, е разгледано, състоянието на националното екологично законодателство на Република България, неговия предмет, обществените отношения, които то регулира и неговото съответствие с европейските политики и правни актове. Особено внимание е отделено на взаимоотношението между принципите на европейското екологично право и принципите на националното екологично право.

- *На четвърто място*, с оглед целите, които ЕС си поставя, е проследено и изработването на новото вторично законодателство на ЕС в областта на енергетиката и климата в приложение на „Зеления пакт“ на ЕС, което неминуемо би довело и до законодателни промени в България, в качеството ѝ на държава членка на ЕС.

- *На пето място*, разпределянето на компетентността между ЕС и неговите държави членки в областта на околната среда и в частност в областта на енергетиката и климата, както и участието в международни договори в тази област от страна на ЕС, от една

страна и от страна на държавите членки, от друга, също са предмет на изследване и детайлно разгледани.

- *На шесто място*, не и последно по важност, изследвани са някои правни и практически аспекти, свързани с прилагането на европейското законодателство, прието в резултат на обявения „Зелен пакт“ на ЕС. Сред тях са въпросите за регулирането на подземните богатства, в условията на пръв поглед противопоставими цели за „зелен преход“ в енергетиката, пречупени през призмата на енергийните интереси на държавата, въпросите за правната задължителност на екологичния императив, чрез търсенето на баланс между защита на различни по вид основни права като правото на здравословна и благоприятна околна среда или още правото на труд, както и въпросите за бъдещето на ядрената енергетика за целите на зеления преход.

4. Ограничения в предметния обхват на изследването

Макар и да бъдат накратко очертани, с оглед изясняване на широкото приложение на „Зеления пакт“ на ЕС, настоящият труд няма за цел и не би могъл да изследва в дълбочина влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката върху всички правни отрасли на националното ни законодателство. Следователно, гражданско-правни, търговско-правни или административно-правни институти и механизми няма да бъдат предмет на изследване в настоящия труд, тъй като предполагат задълбочен и самостоятелен анализ, простиращ се отвъд целите и задачите на настоящата дисертация. Независимо от това, в дисертацията са разгледани въпроси на влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката, които са от интердисциплинарен характер и които са съществени от гледна точка на

тяхната значимост и полезност за труда, с оглед взаимозависимостта им с останалите разглеждани подтеми на дисертационния труд.

Особено актуален в момента е процесът на либерализация на енергийния пазар в България, а именно либерализацията на търговията с електроенергия. Макар либерализацията, съответните правни норми и механизми, регулиращи производството, преноса, разпределението и търговията с електрическа енергия и природен газ да имат пряк получен ефект и от новоприетото/измененото енергийно законодателство в България (част от което е и отражение на вторичното законодателство на ЕС, в т.ч. националното екологично законодателство, отнасящо се до енергията от възобновяеми енергийни източници), поради тяхната сложност и комплексност, те са споменати най-общо в настоящия дисертационен труд, тъй като националният им обхват се простира отвъд правото на ЕС и неговото влияние върху националното екологично законодателство. Темата предполага специализация и експертиза в други правни отрасли, част от темите на които биха могли да бъдат разглеждани в самостоятелни научни и практико-приложни трудове.

Поради описаните причини, ***настоящото научно изследване се фокусира предимно върху влиянието на екологичните политики и законодателство на ЕС, в т.ч. принципите на екологичното право на ЕС и съпътстващите международноправни ангажименти в областта на енергетиката и „зеления“ преход, които те въплъщават, върху националното екологично законодателство, а не по отношение на цялото енергийно законодателство на Република България***, което е с далеч по-широк обхват и засяга други правни отрасли като търговското право, административното право или дори вещното право.

5. Методи на изследването

Настоящото изследване прилага съвкупност от методи, характерни за съвременната правна наука, с акцент върху анализа на правните аспекти на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката и неговото въздействие върху националното екологично законодателство. Подходът включва както класически правни методи, така и интердисциплинарни средства за анализ.

В основата на изследователската рамка стои **сравнително-правният анализ**, чрез който се проследява взаимодействието между правото на Европейския съюз и българската правна система. Проследяват се промените в българската екологична и енергийна политика, както и промените в българското законодателство под влиянието на ключови актове и инициативи, произтичащи от динамиката в развитието на европейската екологична политика. Анализът включва съпоставка между правните механизми, прилагани на европейско ниво, и тяхната транспозиция или адаптация в националната нормативна уредба.

Изследването стъпва и върху **качествен анализ на политически и стратегически документи**, сред които и на национални програми и стратегии в областта на околната среда и на климатичните и енергийни политики, благодарение на който се разкриват тенденции, механизми и бариери пред осъществяването на европейските цели.

Успоредно с това се прилага **историко-правен метод**, въз основа на който се обосновават тенденциите в развитието на екологичното право в ЕС и България и в частност появата на енергийни политики, като производни на климатичните политики, които отразяват целите за декарбонизация, енергийна ефективност и възобновяеми източници. Изследването проследява развитието на екологичното и енергийното право в контекста на европейската интеграция и променящата се регулаторна рамка. Този подход позволява да се открояят етапите на нормативно сближаване, както и да се идентифицират структурни предизвикателства в процеса на хармонизация.

Използван е също така **доктринален (нормативен) анализ**, чрез който се изследват правни текстове от първичното и вторичното право на ЕС, както и съдебна практика на Съда на Европейския съюз и на българския Конституционен съд. Сред изследваните стратегически законодателни документи на ЕС, са Регламентът за управление на енергийния съюз, Регламент (ЕС) 2021/1119 на Европейския парламент и на Съвета на ЕС (известен като „Европейският закон за климата“), законодателният пакет „*Fit for 55*“, както и национални нормативни актове. Особено внимание е отделено на нормите, свързани с декарбонизацията на енергийния сектор, енергийната ефективност и прехода към възобновяеми източници.

В допълнение, се прилага **интердисциплинарен подход**, който включва икономически, екологични и политически аспекти на „Зеления пакт“ на ЕС, с цел по-задълбочено разбиране на взаимовръзките между правните норми и реалните механизми на енергийния преход. Обхванатите социално-икономически аспекти целят постигането на по-добро разбиране на ефектите от „Зеления пакт“ на ЕС върху националното законодателство и обществените процеси.

Изследването цели не само да идентифицира промените в законодателството, от гледна точка на неговите общи характеристики и тенденции, но и да ги **оцени критично от гледна точка на правната ефективност, съгласуваност и устойчивост**. Методологията е съобразена с нуждата от цялостен, системен и аналитичен подход към един от най-важните стратегически документи на ЕС в областта на околната среда и енергетиката, с цел постигане на балансирана, прагматична и аргументирана правна интерпретация.

6. Обем и структура на изложението на труда

Дисертационният труд е с общ обем от 204 страници и се състои от ***въведение***, ***три основни глави***, всяка от които с по три раздела и обособени

изводи след всяка от трите глави, ***заключение*** с предложени бележки *de lege ferenda* и ***библиография***.

Първата глава разглежда зараждането на екологичната политика на ЕС и нейното отражение върху формирането на националните политики на държавите членки в областта на енергетиката и климата. Втората глава разглежда влиянието на правото на ЕС за формиране на националното екологично законодателство в областта на енергетиката и климата. Третата глава се занимава с някои специфични въпроси на влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката върху националната екологична политика и правна уредба, с акцент върху прилагането на европейското законодателство, прието в резултат на обявения „Зелен пакт“ на ЕС, но и върху някои съществени пропуски на тази стратегия.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Въведение

Въведението в труда обоснова актуалността на темата, представени са обектът и предметът на изследване в дисертацията, изведена е научно-изследователска теза, последвана от подробното описание на целите и задачите на дисертационния труд, очертани са ограниченията в предметния обхват на изследването, методологията, както и структурата на изложението на труда.

Зараждането на международното осъзнаване по отношение на въпросите, свързани с околната среда и в частност със защитата на основните нейни компоненти (представено обобщено – въздух, вода, почви, живите и неживи природни елементи) от замърсяване и увреждане, има както правно, така и институционално отражение върху дейността на националните държави. Едни от първите по-осезаеми стъпки за справяне с екологичните предизвикателства на глобално равнище са положени в

условията на международно сътрудничество. Основните международни споразумения в тази област са Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата от 1992 г., Протокола от Киото от 1997 г. и Парижкото споразумение за климата от 2015 г. към същата конвенция. До Парижкото споразумение за климата, чиято цел е ограничаване на глобалното затопляне до по-малко от 2 градуса по Целзий през настоящия век, беше извървян дълъг път, благодарение на който бе постигнат осезаем напредък в усилията за смекчаване на негативните последствия от климатичните промени. Видя се обаче, че поетият ангажимент не е достатъчно обвързващ за държавите и че се налагат още по-активни и юридически задължителни мерки за справяне с тях.

Индустриализацията и технологичният прогрес от последните два века довеждат човечеството до небивал напредък, който обаче си има своята цена. Тя се заплаща от всички, без оглед на национална принадлежност и географско местонахождение. Замърсяването на околната среда и вредните емисии на парникови газове в атмосферата, водещи до покачване на средната температура на Земята и до замърсяване на водата, въздуха и почвите до голяма степен са от антропогенен характер, иначе казано се дължат на човешката дейност. За вредните емисии и замърсяването спомагат остарелите технологии и изкопаемите горива, които продължават да бъдат основна част от енергийния микс на редица държави. Неслучайно, един от основните компоненти на обявения в края на 2019 г. „Зелен пакт“ на Европейския съюз (ЕС) е снабдяването с чиста, достъпна и сигурна енергия, която, освен всичко останало, следва да е съобразена с трите стълба на устойчивото развитие – икономически, социален и екологичен.

Чрез "Зеления пакт" на ЕС в областта на енергетиката, ЕС цели постигането на декарбонизирана енергийна система, която да подпомогне основната цел на „Зеления пакт“ на ЕС, а именно постигане на неутралност

по отношение на климата, чрез нулеви нетни емисии на парникови газове в Европа до 2050 г.

С обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС в края на 2019 г., се породи и въпросът какви ще бъдат националите задължения на държавите членки по неговото прилагане? Как тази стратегия ще повлияе на държавната политика на България в областта на енергетиката и климата? Някои от националните задължения, които са разгледани в труда, всъщност не представляват нито нововъведение, нито пък са изрично и пряко породени от самия „Зелен пакт“ на ЕС. Други, обаче, са пряко свързани с провеждането на политиката, както и с новото и/или изменено вторично законодателство в областта на енергетиката и климата на равнище ЕС.

С оглед на заявената научно-изследователска теза, във въведението са формулирани шест на брой цели и съответните задачи за тяхното изпълнение. Всички те намират своето аргументирано изложение в трите глави на труда, като в последващите редове е представено в синтетичен вид тяхното съдържание, заедно с преставянето в обобщен вид на част от изводите, изведени след всяка глава.

2. ГЛАВА I. Зараждане на екологичните политики на Европейския съюз. Отражение върху формирането на националните политики на държавите членки в областта на енергетиката и климата

В първа глава е разгледано развитието на международното сътрудничество по опазване на околна среда, зараждането на екологичната политика на ЕС и нейното отражение върху формирането на националните политики на държавите членки в областта на енергетиката и климата.

В дисертацията е извършен задълбочен анализ на историческото и функционално развитие на международното сътрудничество, което първоначално се формира около опазването на околната среда, но постепенно прераства в глобална рамка за борба с изменението на климата.

В този контекст е аргументирана централната роля на енергетиката като емисионен отрасъл, чието стратегическо значение обуславя вплитането на климатичните цели в енергийната политика на Европейския съюз и впоследствие на съответната енергийна политика на всяка една от неговите държави членки.

Опазването на околната среда постепенно прераства в климатична рамка, в която енергийният сектор придобива структуроопределящо значение. Това пренарежда приоритетите и инструментите на глобалното управление и поставя енергетиката в центъра на климатичните политики.

Въпреки, че Срещите на върха за Земята са тези, на които се обсъждат, на всеки десет години, въпросите на планетата, постепенно ролята на тези международни конференции бива „иззета“ от съществуващите благодарение на тях международни конвенции и на регулярно провежданите срещи на страните по тях – разглежданите ежегодни срещи на страните по Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата (РКООНИК), например.

Това поражда влияния върху развитието на европейската екологична политика, като международното публично право е в основата на изграждането на екологичната политика на ЕС, както и на изграждането на съответната политика на националните държави, в т.ч. на държавите членки на ЕС, независимо от безспорното влияние на политиките на ЕС за тяхното допълнително моделиране.

Хронологичното развитие на политиката на ЕС в областта на опазване на околната среда намира израз в многогодишните Програми за действие по отношение на околната среда още от седемдесетте години на миналия век, довели впоследствие до правнообвързващо законодателство, следвайки етапите на развитие на международното сътрудничество в тази област. Борбата срещу изменението на климата е част от глобалния дневен ред сравнително отскоро, тъй като започва да набира гласност в течение на

втората половина от XX век и поради тази причина тя е все по-застъпена в екологичната политика на ЕС от последното десетилетие на XX век насам.

В труда са очертани разликите между отделните видове политики на ЕС, с оглед на прецизиране на понятийния им апарат, като е застъпено виждането, че климатичната политика на ЕС, която е подрасъл на политиката за опазване на околната среда, е с потенциал в бъдеще да бъде обособена като самостоятелна, „*производна*“ екологична политика на ЕС, което ще даде отражение и върху упражняването на съответните политики на национално равнище. В подкрепа на това твърдение е специфичният обект на защита, когато става дума за защита на околната среда в по-общ план, а именно защитата на нейните основни компоненти, така както са описани, например, в посочения в дисертацията член 4 от ЗООС („*атмосферният въздух, атмосферата, водите, почвата, земните недра, ландшафтът, природните обекти, минералното разнообразие, биологичното разнообразие и неговите елементи*“), заедно с предотвратяването и ограничаването на замърсяването и вредите върху тях.

Промените в климата, от своя страна, както и техните последствия върху ежегодното нарастване на средногодишните температури на нашата планета и появата на все по-чести и екстремни метеоролични явления, са породени от първопричини, чието смекчаване и необходими действия, особено в областта на енергетиката, надхвърлят необходимостта от опазване на основните компоненти на околната среда. Климатичната политика все повече засяга бъдещето на човечеството и времето ще покаже дали критичната ѝ роля за бъдещите поколения няма да наложи нейното обособяване в самостоятелна, „производна“ екологична политика, по-близка до бъдещото развитие на енергийните политики на обществата, отколкото до политиките по опазване на околната среда. Именно климатичната политика е в основата на съществуването въобще на „Зеления пакт“ на ЕС, на която той стъпва.

В края на първа глава е изследвана правната природа на „Зеления пакт“ на ЕС, като е направен опит за юридическата му квалификация като инструмент на гъвкавото право (*Soft Law*). С оглед на липсата на юридически ангажимент и правна задължителност за държавите членки от обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС, който по същество представлява Съобщение на ЕК, обявяващо дългосрочна и амбициозна екологична и икономическа стратегия, „Зеленият пакт“ на ЕС следва да бъде определен в юридически смисъл като част от *Soft Law* на Съюза. Той има съществено политическо значение, повлияващо на посоката за разработване на законодателни реформи на равнище държави членки, с оглед и на изработеното и прието правнообвързващо законодателство на равнище ЕС, породено от декларираните намерения в стратегията.

3. ГЛАВА II. Влияние на правото на Европейския съюз за развитието на националното екологично и енергийно законодателство

Във втората глава са разгледани някои общо-теоретични въпроси на влиянието на правото на ЕС за формиране на националното екологично законодателство в областта на енергетиката и климата, като необходимото приемане на достиженията на правото на ЕС, като предпоставка за членството в Съюза, предшестващите членството конституционни и законодателни изменения, през призмата на характерните белези за предимство на правото на ЕС пред националното право и директния му ефект в определени случаи, и оттам разглеждането на възловите източници на европейското екологично право.

Анализът е подкрепен от разглеждането на ролята и значението на принципите на правото за екологичното право на ЕС, както и застъпването на принципите на европейското екологично право в националното екологично право като съществени и същностно определящи, което

мотивира тяхното разглеждане в специализиран раздел, от общо-теоретична и позитивно-правна гледна точка.

Във втора глава е разгледано и приемането на Европейския закон за климата - Регламент (ЕС) 2021/1119, в съпоставка със съществуващия Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на Енергийния съюз и на действията в областта на климата, който продължава да бъде с основно значение за държавите членки, що се отнася до техните задължения в разглежданата област.

Специално внимание във втора глава е отделено и на въпроса за компетентността в правото на ЕС и в частност на споделената компетентност между ЕС и неговите държави членки в областта на енергетиката, съпоставено с целите на вътрешната политика и дейността на Съюза в тази област, изразени в разпоредбата на член 194 от ДФЕС.

С оглед на разсъжденията и на цялостната аргументация в тази глава, може да бъде направен изводът, че влиянието на правото на ЕС в областта на енергетиката върху националното екологично законодателство е съществено, но че, поради споделената компетентност в тази област, то не накърнява компетентността на държавата по приемането на самостоятелна и национално отговорна енергийна политика и законодателство, благодарение на които да бъдат едновременно постигнати екологичните цели на ЕС и българската енергетиката да бъде издигната в национален приоритет, с оглед постигане на стратегическо единомислие и гарантиране на националната енергийна сигурност на страната.

4. ГЛАВА III. Специфични аспекти на влиянието на „Зеления пакт“ на Европейския съюз в областта на енергетиката върху националната екологична политика и правна уредба

Третата и последна глава се занимава с някои специфични аспекти на влиянието на Зеления пакт на ЕС в областта на енергетиката върху

националната екологична политика и правна уредба, като е акцентирано върху упражняването на суверенни права в изключителната икономическа зона (ИИЗ) и континенталния шелф (КШ), вследствие на заявеното намерение в „Зеления пакт“ на ЕС за увеличаване на дела на вятърната енергия от разположени в морето инсталации. Българската държава следва да се възползва в пълна степен от конституционно гарантираните си суверенни права върху ИИЗ и континенталния си шелф, които са гарантирани и съгласно Конвенцията от Монтего Бей, регулираща международното морско право и която България ратифицира през 1996 г.

„Зеленият пакт“ на ЕС насърчава увеличаването на производство на енергия от разположени в морето инсталации, което се припокрива с правния обхват на тези морски зони. В тях България би могла да инвестира, чрез развиването и разработването на иновативни енергийни технологии и оползотворяване на енергийните ресурси на ИИЗ и континенталния шелф по екологосъобразен път.

В трета глава е разгледано и влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС върху някои основни права, като конституционно застъпеното право на здравословна и благоприятна околна среда или още правото на труд, които сякаш влизат в колизия, особено що се отнася до бъдещето на въглищните централи. Въпреки че правото на благоприятна и здравословна околна среда е застъпено в много национални конституции на държавите членки на ЕС, както и в самата Конституция на Република България, което създава и взаимовръзка между екологичен императив и здравеопазване, това право, което намира израз и в националното екологично законодателство, често е оставено да отлежава на абстрактно равнище, без в българското общество да има усещане за справяне с основни предизвикателства като чистота на атмосферния въздух, вредите и рисковете, които носи „мръсният“ въздух върху здравето и др.

Последният раздел на трета глава разглежда неизползвания потенциал на Европейската общност за атомна енергия (ЕОАЕ/ЕВРАТОМ) в услуга на изпълнението на целите на „Зеления пакт“ на ЕС, чрез развитие на ядрената енергетика. ЕОАЕ/ЕВРАТОМ разполага с необходимите механизми и в изложението застъпено виждането, че ЕС и неговите държави членки следва да ускорят сътрудничеството си по внедряване на нови ядрени, водородни, fusion и др. технологии, развиване на вътрешния енергиен, но и ядрен пазар и създаване там, където е необходимо, на съвместни предприятия, чрез които да се търсят ускорени въглеродно неутрални и декарбонизиращи решения в услуга на европейската енергетика, в унисон с националните приоритети в енергетиката на равнище държави членки на ЕС, което да намали натиска върху индустрията, домакинствата и др. енерго-интензивните сектори на национално равнище.

5. Заключение

Предвид бързия темп на последиците от климатичните промени, геополитическите предизвикателства и усложнена международна обстановка, започнала още с разпространението на световна пандемия, здравна криза и нарастващ по брой и мащаб военни конфликти на прага на Европа, в дисертацията е споделено виждането, че не може да се разчита изцяло на стратегическата и икономическа насока, такава каквато е разписана през 2019 г., в Съобщението на ЕК, обявяващо „Зеления пакт“ на ЕС.

Освен опит за генерално обобщение по изследваните въпроси, в заключението са представени и по-важните предизвикателства, перспективи, възможности, дори пречки и алтернативни решения пред българската енергетика, в резултат на влиянието на „Зеления пакт“ на ЕС в тази област, но и върху някои съществени пропуски на тази стратегия, като например, преимущественият превес на екологичната му доминанта, в

ущърб на социалния и икономическия компонент на принципа на устойчиво развитие, което рискува да доведе до дисбаланс, натиск върху икономиката и загуба на конкурентоспособност.

В заключението е застъпено разбирането, че на национално равнище, България следва да търси постигането на консенсусна и балансирана енергийна политика, като единствената възможност това да бъде осъществено е приемането на законодателство, инвестиране в необходимата инфраструктура и следването на дългосрочна стратегия, които да постигнат трудния баланс между всички компоненти на устойчивото развитие, разгледани в дисертацията, като гореизброените предпоставки следва да се основават на консенсусна национална визия и държавни инвестиции.

По отношение на „Зеления пакт“ на ЕС, който безспорно представлява едно позитивно усилие, що се отнася до критичното положение на планетата, е отправена критика, че основен негов проблем, който също е отражение на липсата на гъвкавост, е отсъствието на оценка на геополитическия риск и на други форсмажорни обстоятелства, като настъпването на безпрецедентна глобална здравна пандемия от болестта COVID-19, за която нямаше и най-малкото подозрение в момента на обявяване на „Зеления пакт“ на ЕС.

Въпреки непредвидимостта на подобен род събития и разбирането, че нито една политическа стратегия, била тя екологична, икономическа, енергийна или друга, не е застрахована от това да бъде отслабена по различни причини от инцидентен характер и да бъде наложително адаптирана впоследствие, предвид мащабността на „Зеления пакт“ на ЕС, той следваше да предвиди защитни и/или алтернативни механизми, които да не отклоняват Европа от нейния екологичен курс, но които да се съобразят и с реалната геополитическа, икономическа, пандемична обстановка, както и хетерогенното развитие на държавите членки на ЕС и най-малкото на техните енергийни зависимости и национални

характеристики, както по отношение на съществуващата инфраструктура и многогодишна специализация в определен вид енергопроизводство, та дори и по отношение на друг вид характеристики, като различните национални географски и климатични особености.

6. Бележки de lege ferenda

В края на изложението на дисертацинния труд е отправено предложение ДЕС и ДФЕС да бъдат ревизирани, в посока засилване на ролята на ЕОАЕ/ЕВРАТОМ за постигане на целите на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката.

Също така, „Зеленият пакт“ на ЕС в областта на енергетиката следва да отчете различната енергийна „специализация“ на националните държави, членки на ЕС – и това следва да даде отражение и в приеманото екологично и енергийно законодателство на ЕС.

III. НАУЧНИ И ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Основните приносни моменти в дисертационния труд биха могли да бъдат обобщени, както следва:

- **Концептуализиране на развитието на международното сътрудничество от екологично към климатично сътрудничество с акцент върху енергийния сектор**

В дисертацията е извършен задълбочен анализ на историческото и функционално развитие на международното сътрудничество, което първоначално се формира около опазването на околната среда, но постепенно прераства в глобална рамка за борба с изменението на климата. В този контекст е аргументирана централната роля на енергетиката като емисионен отрасъл, чието стратегическо значение обуславя вплитането на климатичните цели в енергийната политика на Европейския съюз и впоследствие на съответната енергийна политика на всяка една от неговите държави членки.

- **Въвеждане на аналитичната концепция за „спираловидно“ развитие на международната система**

Предложена е оригинална интерпретация на динамиката на международното сътрудничество чрез метафората за „спираловидно“ развитие, която отразява процеса на институционална трансформация. Обосновано е как глобалните форуми, като Срещите на върха за Земята, постепенно отстъпват водещата си роля на договорните режими и регулярните срещи на страните по тях, създадени в резултат на международните конвенции. Тази концепция предлага нова перспектива за разбирането на механизма, чрез който международните институции консолидират и надграждат първоначалните политически инициативи.

- **Юридическа квалификация на „Зеления пакт“ на Европейския съюз като инструмент на гъвкавото право (*Soft Law*)**

С оглед на липсата на юридически ангажимент и правна задължителност за държавите членки от обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС, в дисертацията е аргументирано как политическата тежест на „Зеления пакт“ на ЕС насочва законодателни реформи и поражда правнообвързващи актове на равнище ЕС, трансформирайки тази декларативна стратегия в дългосрочна нормативна динамика. Оттам следва „Зеленият пакт“ на ЕС да бъде юридически квалифициран като част от *Soft Law* на Съюза.

- **Критична интерпретация на Хартата на основните права на Европейския съюз в контекста на екологичното право**

Предложена е аргументирана позиция относно съдържанието на член 37 от Хартата, който имплицитно формулира задължението за интегриране на екологични изисквания във всички политики на Съюза. Изразено е становище, че тази разпоредба би могла да бъде съдържателно и смислово формулирана по съвсем друг начин, за да прокламира правото на здравословна и благоприятна околна среда като изрично основно право на всеки гражданин на ЕС, подобно на редица национални конституции на държавите членки. Така се поставя въпросът за нормативната яснота и за потенциалното развитие на първичното право на ЕС, тъй като Хартата на основните права на ЕС е основен, първичен източник не само на екологичното право на ЕС, но и на правото на ЕС въобще.

В случая с Хартата на основните права на ЕС, това основно право е формулирано само имплицитно. Развитието на правото на ЕС, в посока по-ясно прокламиране на екологичните права, би засилило тяхната правна защита.

- **Теоретично и позитивно-правно изследване на принципите на екологичното право на Европейския съюз**

В дисертацията е разгледана същностната роля на принципите на правото за формирането на екологичното право на ЕС и тяхното отражение в националното законодателство. Анализът подчертава значението на тези принципи като структуроопределящи за правната рамка и за хармонизацията между европейското и националното право.

Принципите на екологичното право на ЕС имат фундаментално значение за хармонизацията на различните законодателства, в рамките на държавите членки на ЕС, именно защото те осигуряват концептуалната и нормативна основа за интегриране на екологичните изисквания във всички политики на Съюза и в националните правни системи.

- **Критичен преглед на тенденциите във вторичното законодателство на Съюза след обявяването Европейския зелен пакт**

Общата характеристика на вторичното законодателство на ЕС в областта на „зелената“ енергетика, след обявяването на „Зеления пакт“ на ЕС, обрисува тенденция за законотворчество в посока внедряване на все повече енергия от възобновяеми източници. Макар това усилие да е напълно целесъобразно, развитието, регулирането и насърчаването на други енергийни технологии, които са с потенциал да бъдат неутрални по отношение на климата и способни да допринесат за целите на „Зеления пакт“ на ЕС в областта на енергетиката са оставени на заден план и техният потенциал не е достатъчно разгърнат.

Недостатъчното внимание към други технологии с потенциал за климатична неутралност може да ограничи гъвкавостта и ефективността на прехода към нисковъглеродна икономика. В този смисъл е отправена

градивна критика, не толкова по същество, тъй като в дисертацията е изразена принципна подкрепа към този подход, а от гледна точка на техническата възможност да се разчита само на енергията от възобновяеми източници в краткосрочен и средносрочен план, тъй като и други видове енергия и енергийни технологии следва да бъдат насърчавани в услуга на климатичните цели до 2050 г, за да може те да бъдат по-плавно осъществени.

- **Анализ на компетентността в правото на Европейския съюз в областите околна среда и енергетика**

Разгледана е споделената компетентност между ЕС и държавите членки, съпоставена с целите на вътрешната политика на Съюза, изразени в член 194 от ДФЕС. Изяснено е разграничението между споделена компетентност по отношение на вътрешния енергиен пазар и изключителната компетентност на ЕС по правилата за конкуренция, което има пряко отражение върху националната свобода на действие.

Споделената компетентност позволява адаптиране на европейските цели към националните приоритети, което е особено важно за гарантиране на енергийната сигурност и необходимостта от стратегическо единомислие на национално равнище.

- **Критична оценка на стратегическата рамка на „Зеления пакт“ в контекста на динамичната международна среда**

Представена е тезата, че първоначалната стратегическа насока, формулирана през 2019 г., не може да бъде възприемана като статична, предвид ускорените климатични промени, геополитическите предизвикателства, пандемичната криза и нарастващите военни конфликти.

Обоснована е необходимостта от адаптивност и актуализация на политиките на ЕС в областта на енергетиката. която да отчита новите геополитически и икономически реалности, за да се гарантира

устойчивостта на енергийния преход. В условията на нарастваща глобална нестабилност, първоначалните постулати на „Зеления пакт“ на ЕС не биха могли да бъдат достатъчни за реализиране на заявените цели.

- **Предложение за холистичен подход към енергийните технологии, заедно с енергийна специализация на държавите членки в рамките на ЕС**

Развита е тезата, че не следва да се допуска противопоставяне между различните енергийни източници, а да се прилага прагматичен подход, при който всяка технология допринася за постигане на климатичните цели, без да се компрометира икономическата стабилност и социалното благосъстояние на държавите членки, включително България.

Гарантирането на енергийната сигурност в рамките на ЕС, минава през подсигуряване на „*чиста, достъпна и сигурна енергия*“, така както прокламира „Зеленият пакт“ на ЕС в областта на енергетиката, но на национално равнище приносът на държавите членки следва да отговаря на определена енергийна специализация, съгласно националните условия и ресурси, като се акцентира върху въглеродната неутралност и съответстващи на нея инвестиции, които да бъдат насърчавани успоредно с производството на енергия от възобновяеми източници.

- **Идентифициране на потенциала на българската държава в рамките на международното морско право**

Обосновано е, че България следва да използва конституционно гарантираните си права върху изключителната икономическа зона и континенталния шелф. Предложено е тези морски зони да бъдат използвани за развитие на иновативни енергийни технологии и екологосъобразно оползотворяване на ресурсите, в синхрон с целите на „Зеления пакт“ на ЕС.

България разполага с неизползван потенциал в морските си зони, като експлоатирането на ИИЗ и континенталния шелф за развитие на иновативни енергийни технологии може да засили енергийната сигурност, както на страната така и да допринесе за енергийната сигурност на ЕС, чрез определена енергийна специализация и енерийна свързаност в рамките на континента.

- **Анализ на неизползвания потенциал на ЕОАЕ/ЕВРАТОМ за постигане на климатичните цели**

Изведена е тезата, че механизмите на ЕОАЕ/ЕВРАТОМ могат да бъдат активирани за ускорено внедряване на нови ядрени, водородни и термоядрени технологии. Предложено е засилване на сътрудничеството между държавите членки чрез създаване на съвместни предприятия, които да развиват въглеродно неутрални решения.

ЕОАЕ/ЕВРАТОМ би могла да отключи стратегически ресурс за ускоряване на енергийния преход и за намаляване на неговата цена в дългосрочен план. Активирането на неговите механизми и тяхното разширяване посредством сътрудничеството между държавите членки е ключово за внедряване на нисковъглеродни технологии и намаляване на натиска върху икономиката.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1) **СТОЕВ, Георги**. *Националните задължения на държавите членки по отношение на "Зеления пакт" на ЕС в зората на неговото прилагане*. Сборник с доклади от XI-та национална конференция на докторантите, постдокторантите и младите учени в областта на правните науки, организирана от ИДП при БАН. София, 2023 г.

2) **СТОЕВ, Георги**. Резюме на доклад на тема „*Пресечната точка между човек, климат и правна норма*“. – В: Сборник с материали от Трети интердисциплинарен докторантски форум, организиран от Центъра за обучение при БАН. София, 2022 г.

3) **СТОЕВ, Георги**. *Кратък преглед на международното сътрудничество по изменението на климата: от геополитическия антагонизъм до постигането на (крехко) разбирателство*. сп. "Международна политика", бр. 2. Югозападен университет „Неофит Рилски“, Правно-исторически факултет. Благоевград, 2021 г.

<u>Написани научни статии по темата на дисертацията (година на написване), но които все още не са публикувани и/или отпечатани</u>

4) **СТОЕВ, Георги**. *Зараждане на екологичната политика на ЕС, нейното затвърждаване в „Зеления пакт“ на ЕС и утвърждаване на енергийната политика на ЕС*. София, 2023 г.

5) **СТОЕВ, Георги**. *Очертаващите се граници на екологичния императив в българското общество в контекста на „Зеления пакт“ на ЕС: между правна задължителност и защита на отделни права на индивида*. София, 2023 г.

6) **СТОЕВ, Георги**. *Мястото на Европейската общност за атомна енергия в процеса на постигане на целите на Европейския зелен пакт*. София, 2024 г.